

در شهر شلوغ و دودآلود تهران به ویژه در پارک های قدیمی شمال شهر و در حال حاضر حتی در جنوب و مرکز شهر، کافی است به هنگام صبح یا غروب دقایقی به آسمان چشم بدوزید تا شاهد پروازشان باشید یا به بوستان هایی بروید که درختان کهنسال چنار و کاج دارد تا جنب و جوش پرسر و صدایشان را از نزدیک ببینید.

طوطی های آزاد تهران از تیره علمی *eupatria psittacula* یا طوطی بزرگ اسکندر هستند که در ایران با نام «شاه طوطی» مشهور است. طول این پرنده بزرگ به ۵۸ سانتی متر می رسد و زیستگاه های اصلی آن از شبه جزیره هندوستان تا برمه و ویتنام و تایلند و نواحی مختلفی در آفریقا را در بر می گیرد. رنگ اصلی این طوطی سبز است که در جنس نر، نوار سیاهی از بخش زیرین منقار جدا شده و در پشت گردن به نوار قرمزی امتداد می یابد.

طوطی از غذاهای گیاهی مانند گردو، بادام و دانه های نباتی استفاده می کند اما طوطی های آزاد تهران بیشتر از دانه های کاج و دیگر درختان برگ سوزنی که در بوستان های قدیمی به وفور یافت می شود، تغذیه می کنند. طوطی به دلیل زیبایی و سخنگویی اش از دیرباز مورد علاقه ایرانیان بوده و به عنوان موجودی تزئینی در قفس نگهداری می شده است. به عنوان نمونه حضرت مولانا در دفتر اول مثنوی و در اشعار طوطی و بازرگان و در دوران معاصر صادق هدایت در داستان داش آکل به این امر اشاره کرده اند.

شاه طوطی های آزاد تهران نیز اگر از ابتدا با انسان باشند، دارای استعداد یادگیری واژه ها و کلمات هستند. این موضوع نشان از خاستگاه و پیشینه قفسی بودن این طوطی هادر گذشته دارد. تاکنون بیش از ۳۰۰ نوع طوطی در جهان شناخته شده که بیشتر آنها در نواحی گرمسیری جنگلی زندگی می کنند. از آنجایی که طوطی پرنده ای مهاجر و دور پرواز نیست و بین تهران و زیستگاه های اصلی طوطی، هزاران کیلومتر کویر و بیابان فاصله است، می توان تصور کرد که آنها بازمانده طوطی داستان مثنوی باشند که از قفس گریخت و اکنون در فضای باز شهر زاد و ولد کرده و تکثیر شده است!

از دیاد جمعیت طوطیان تهران و حضور و سازگاری شان در محیط پرسر و صدای شهری علت های مختلفی دارد که مهم ترین آن می تواند طولانی شدن فصل گرما و افزایش نسبی دما در فصل زمستان باشد. همچنین داشتن پاهایی با دو انگشت رو به جلو و دو انگشت رو به عقب و منقار نیرومند قلاب شکل، باعث شده طوطی به راحتی دور از دسترس انسان و در محیط های دارای درختان بلند و کهنسال (امثال کاخ ها و بوستان های قدیمی تهران) زندگی کرده و به تخم گذاری بپردازد. از دیگر سوی، عمر طولانی شاه طوطی که گاه به ۵۰ سال یا بیشتر می رسد نیز از جمله دلایل جالب و تامل برانگیز در ماندگاری و حفظ این پرنده بر روی درختان تهران است. آمار تقریبی کارشناسان بخش تحقیقات وزارت کشاورزی از حضور بیش از هزار عدد طوطی در تهران خبر می دهد. وجود

شاه طوطی های اصل طهرانی

پرنده ای که در همه جای دنیا به عنوان پرنده ای گران قیمت و تزئینی در قفس به فروش می رسد، در کلان شهر تهران آزادانه زندگی می کند و همین آزاد بودنش هم خود موجب داستان پردازی های جالبی در مورد آن شده است. طوطی با دیگر پرنده های شهر تهران تفاوت عمده ای دارد: سبزرنگ است؛ رنگ بهار و زندگی. منقاری قرمز دارد با دمی بلند و زیبا. باور کردنش کمی مشکل است اما باید پذیرفت که جمعیت طوطی های آزاد تهران آن قدر هست که بتوان آنها را جزیی از ساکنان دایمی درختان تنومند و قدیمی تهران محسوب کرد.

سلطنتی رایج و متداول بود. سقراط اولین دانشمند غربی است که زیبایی پرند و قدرت تقلید صدای آن را توصیف کرده است. احتمالا طوطی ملنگو نیز که شباهت زیادی به شاه طوطی داشت در همان دوره تاریخی به اروپا راه یافته باشد. بعدها رومی ها دومین ملت اروپایی بودند که به پرورش و نگهداری از شاه طوطی پرداختند. شاه طوطی در سال ۱۷۶۶ میلادی توسط دانشمند معروف «کارل لینه» در رده بندی جهانی قرار گرفت. از سال ۱۹۲۰ میلادی محبوبیت هر دو گونه شاه طوطی و طوطی ملنگو در کشورهای غربی فزونی یافت و افراد زیادی به پرورش، نگهداری از این پرند روی آوردند. امروزه شاه طوطی علاوه بر شبه جزیره آناتول در ترکیه، در یونان، آلمان، جنوب انگلستان، بلژیک و هلند نیز پرورش داده می شود. در دوران اسلامی و در ادبیات پر بار فارسی بارها و بارها و در کتاب های مختلف از طوطی، سخن به میان آمده است که از آن میان می توان به کتاب های کلیله و دمنه، مرزبان نامه، طوطی نامه، مثنوی معنوی و منطق الطیر عطار اشاره کرد. در دوران صفویه باغ وحش هایی وجود داشت که در آن درندگان و پرندگان مختلفی را نگهداری می کردند. در

باعث شده است که پرورش آن در سرتاسر جهان رایج و متداول شود. نوع دوم، «طوطی سبز کوچک» است که در زبان عامیانه به آن «طوطی ملنگو» می گویند. این طوطی نیز طرفداران بسیاری دارد و از لحاظ جنه و اندازه کمی کوچک تر از شاه طوطی است و برخلاف شاه طوطی، فاقد لکه سرخ روی لبه بال است و از جهت قیمت نیز ارزان تر از شاه طوطی است به طوری که قیمت شاه طوطی تقریباً سه برابر قیمت طوطی ملنگو است.

تاریخچه پرورش طوطی سبز

طوطی سبز از نظر پرند شناسی پیشینه ای طولانی دارد. برخی از پژوهشگران معتقدند که این حیوان در حدود ۳ هزار سال قبل برای اولین بار توسط مردم هندوستان اهلی گردید. در آغاز پادشاهان و خانواده های ثروتمند و اشرافی هندوستان به پرورش این پرند پرداخته و روش تقلید صدا را به آن آموختند و بعدها سایر طبقات اجتماعی به این کار روی آوردند. یونانی ها اولین ملت اروپایی بودند که با پرورش و نگهداری این پرند آشنا شدند زیرا شاه طوطی توسط جانشینان اسکندر از

این تعداد طوطی آزاد با توجه به یکجانشینی و مهاجر نبودن طوطی ها و شرایط متغیر آب و هوایی تهران (تابستان های گرم و زمستان های سرد) عجیب و قابل توجه است. آمار پراکندگی طوطی ها در تهران نشان می دهد که به ترتیب کاخ موزه، بوستان و فرهنگسرای نیاوران با بیشترین تعداد و بعد از آنها باغ وزارت کشاورزی، کاخ موزه سعدآباد، پارک های جمشیدیه، ملت و ساعی در شمال شهر و همچنین فرهنگسرای اشراق، فضای سبز پادگان های نیروی هوایی و قصر فیروزه در شرق و درختان سفارت انگلیس، روسیه و کاخ موزه گلستان و پارک شهر در نقاط مرکزی شهر محل های اصلی زیست شاه طوطی های آزاد در تهران هستند. به این ترتیب به نظر می رسد سازمان حفاظت محیط زیست استان تهران و شهرداری تهران (به ویژه سازمان پارک ها و سازمان زیباسازی) به عنوان متولیان طبیعت و فضاهای شهری باید در حفظ و نگهداری این طوطی ها نقش بسیار فعال تری ایفا کنند.

آشنایی بیشتر با طوطی سبز

طوطی سبز یکی از پر طرفداران طوطی در بین پرورش دهندگان است. در بین فارسی زبانان دو نوع طوطی سبز رایج و متداول است که نوع اول را «طوطی سبز بزرگ» یا «شاه طوطی» و نوع دوم را «طوطی سبز کوچک» یا «طوطی ملنگو» می نامند. شاه طوطی قادر است که به طور محدود تقلید صدا کند و شاید یکی از قدیمی ترین گونه های طوطی است که آدمی را با قدرت تقلید صدا توسط پرندگان آشنا کرده

آمار پراکندگی طوطی ها در تهران نشان می دهد که به ترتیب کاخ موزه، بوستان و فرهنگسرای نیاوران با بیشترین تعداد و بعد از آنها باغ وزارت کشاورزی، کاخ موزه سعدآباد، پارک های جمشیدیه، ملت و ساعی در شمال شهر و همچنین فرهنگسرای اشراق، فضای سبز پادگان های نیروی هوایی و قصر فیروزه در شرق و درختان سفارت انگلیس، روسیه و کاخ موزه گلستان و پارک شهر در نقاط مرکزی شهر محل های اصلی زیست شاه طوطی های آزاد در تهران هستند

قسمتی از این باغ ها که به «طاووس خانه» معروف بود، طاووس های زین بال، تدره های خوش رنگ و بوقلمون های رنگارنگ و انواع طوطی ها و مرغ های سخنگو و غیره نگهداری می شد. در دوران قاجار برخی از خانواده های اشرافی وابسته به دربار قاجار به نگهداری از طوطی اهتمام می ورزیدند. در اوایل حکومت پهلوی تعداد زیادی طوطی سبز شامل شاه طوطی و طوطی ملنگو وارد کشور شد و توسط برخی افراد در برخی از باغ های تهران آزاد شدند تا به زاد و ولد بپردازند. به همین علت امروزه تعداد زیادی طوطی سبز آزاد در برخی از نقاط سرسبز تهران دیده می شوند. ■

ایالت پنجاب به کشور یونان برده شد. اسکندر مقدونی که در طی سال های ۳۲۳-۳۵۶ قبل از میلاد زندگی می کرد، یکی از پادشاهان جهانگشای تاریخ است که پس از فتح بین النهرین و ایران موفق شد سرزمین هند را به تصرف خود در آورد و در آن جا با این گونه طوطی که در هندوستان به وفور دیده می شد و در اروپا وجود نداشت آشنا و به تقلید صدای آن علاقه مند شد. بعدها جانشینان اسکندر آن را به یونان امروزی برده و به نام «طوطی اسکندر» به اروپاییان معرفی کردند. در آن دوره پرورش این گونه طوطی بیشتر در بین اشراف و بزرگان دربار

است. شاید آدمی برای اولین بار از طریق رفتارهای این طوطی متوجه شده باشد که برخی از پرندگان قادر به تقلید صدا هستند. رنگ سبز خوش رنگ و حلقه مشکی و سرخ دور گردن در طوطی نر و دم بلند و زیبای آن باعث توجه آدمی به آن شده است. به احتمال زیاد این پرند برای اولین بار در هندوستان اهلی شده است و بعدها گونه اهلی آن توسط بازرگانان و برخی دریانوردان و پادشاهان و امرا به جاهای مختلف جهان برده شده است. سهولت نگهداری و توقع اندک پرند و زاد و ولد و تکثیر آسان و قدرت سازگاری آن با محیط های آب و هوایی مختلف